

Modern Türklük Araştırmaları Dergisi

Cilt 5, Sayı 1 (Mart 2008)

Mak. #5, ss. 65-80

Telif Hakkı © Ankara Üniversitesi

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

Toplumcu Gerçekçi Objektiften Yansıyan Bir Anadolu Fotoğrafı: *Bacayı İndir Bacayı Kaldır*

Ahmet Demir

Başkent Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

ÖZET

Toplumcu gerçekçilik, 20. yüzyılda Marksizm'in edebiyata yansımış şeklidir. Marksizm'le olan genetik bağından dolayı toplumcu gerçekçilik, siyasal/ideolojik yönü ağır basan bir sanat kuramıdır. 1930'lardan itibaren Sovyet Rusya'da egemen olan toplumcu gerçekçilik, aynı yıllarda Türkiye'de de yankı bulmuştur. İşte 1930'lardan itibaren Türk edebiyat hayatında yeni bir anlayış olarak yerleşmeye başlayan toplumcu gerçekçiliğin öncü isimlerinden biri de Sadri Ertem'dir.

Bu çalışmamızda "toplumcu gerçekçilik" özellikleri itibarıyla ele alınmış, irdelenmiş; Sadri Ertem'in *Bacayı İndir Bacayı Kaldır* adlı hikâyesi toplumcu gerçekçilik bakımından değerlendirilmiş ve yazanın toplumcu gerçekçi eğilimlerinin hikâyesine nasıl yansıdığı üzerinde durulmuştur.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

toplumcu gerçekçilik, Marksizm, Sadri Ertem, *Bacayı İndir Bacayı Kaldır*, Anadolu

ABSTRACT

Socialist realism is the reflection of Marxism on literature at 20th century. Because of its genetic relation with Marxism, socialist realism is a literary theory stands out with its political and ideological respects. Socialist realism, while it was dominant in Soviet Russia by 1930's, also echoed in Türkiye. Sadri Ertem was one of the pioneers of Socialist realism, becoming established as a new approach in Turkish literature by 1930's.

In this work, socialist realism was dealt with and scrutinized to its basic principles; the story titled "*Bacayı İndir Bacayı Kaldır*" of Ertem was examined in respect of Socialist realism, and how the socialist realist manner of the writer reflected to his works was

accentuated.

KEY WORDS

socialist realism, Marxism, Sadri Ertem, *Bacayı İndir Bacayı Kaldır*, Anadolu

1. Giriş

“*Çıkrıklar Durunca* (1931), *Bir Varmış Bir Yokmuş* (1933), *Düşkünler* (1935), *Yol Arkadaşları* (1945)” adlı dört romanı; “*Bacayı İndir Bacayı Kaldır* (1933), *Silindir Şapka Giyen Köylü* (1933), *Korku* (1934), *Bay Virgöl* (1935), *Bir Şehrin Ruhu* (1938)” adlı beş hikâye kitabı olan Sadri Ertem (1898/1900-1943)’in *Bacayı İndir Bacayı Kaldır* adlı hikâyesi, ilk olarak Temmuz 1928 tarihli *Resimli Ay* (1924-1928, 1928-1930)’da yayınlanmıştır. Daha sonra ise *Bacayı İndir Bacayı Kaldır* (1933) adlı hikâye kitabına alınmış ve kitaba adını vermiştir. *Bacayı İndir Bacayı Kaldır*, Eylül 1929 tarihli *Resimli Ay*’da yazıldığı şekliyle *Resimli Ay*’ın düzenlediği “1928 yılı en güzel hikâye yarışması”nda okuyucular tarafından birinci seçilmiştir.

Ertem, 1920’li yıllardan itibaren Türk edebiyatına toplumcu gerçekçi çizgide farklı bir soluk getirmiştir. Birçok eserinde öğretici/bilgilendirici/aydınlatıcı bir anlayışla toplumsal konuları işlemiş, eserleri aracılığıyla toplumsal yapıyı sorgulamış, toplumsal yapıdaki olumsuzlukları eleştirmiş, toplumsal karakterli çatışmaları dikkate sunmuş, kısacası yaşadığı dönemde Türk edebiyatında toplumcu gerçekçiliğin öncü eserlerini vermiştir.

Toplumcu gerçekçilik, gerçekçiliğin 20. yüzyılda kazandığı görünüşlerden biridir. Felsefesini ve estetik dayanağını Marksizm’den alan toplumcu gerçekçilik, Marksizm’le olan genetik bağından dolayı hem siyasal/ideolojik bir duruşun ifadesidir hem de bir sanat kuramıdır. Felsefesi itibarıyla, Marksizm’in temel ilkeleri ışığında kapitalizmi yıkmak ve onun yerine sosyalist bir düzen kurmak iddiasıyla yola çıkmış, bu yolda devrimci proletaryanın sözcülüğünü yapmış; emekçi sınıfa, geniş halk kitlelerine, ezilen/sömürülen sınıflara omuz vermiştir. Bu yönüyle toplumcu gerçekçilik, siyasî bir duruşun temsilcisidir. Diğer taraftan ise yansıtma/yaratma prensibine dayanan Marksizm’in estetik ilkelerini uygulamasıyla da doğal olarak kendisini ifade etmede gerçekçiliği en iyi seçim olarak gören bir sanat kuramı olmuştur.

Toplumcu gerçekçilik, toplumsal ilişkileri ve olayları ele alırken, eylemlerin, duyguların ve düşüncelerin altında yatan temel noktaları da tahlil eder ve ortaya koyar. Yani nedensellik ilkesi ile hareket ederek, eylemleri, davranışları neden-sonuç ilişkisi bağlamında değerlendirir. Diğer bir ifadeyle, toplumcu gerçekçilik, toplumda işleyen nedensel bağların araştırılması ve yorumlanması, bu bağların toplumsal niteliğinin belirlenmesi ve ayıklanması işini de içine almaktadır (Suçkov 1992: 151).

Toplumcu gerçekçilik, devrimin gelişmesini ele alıp okurlarını bu gelişme çerçevesi içinde, daha doğrusu sosyalizmin ruhu içinde eğitmesi sebebiyle eleştirel gerçeklikten bambaşka bir yapı gösterir. Toplumcu gerçekçilere göre, eleştirel gerçekçiler hayatı gördükleri gibi tanımlamışlardır. Onlar sosyalizmin gelecekteki gelişmesinin ve hele, başarıya ulaşmanın gerçek ve soyut yollarını hiç bilememişlerdir (Siniavski 1967: 11). Toplumcu gerçekçiler ise yalnızca hayatı görmemişler/gözlemlememişler; onu değiştirmeyi en büyük amaç edinmişlerdir.

Toplumcu gerçekçilik, gerçekçiliğe yeni bir boyut kazandırırken ve gerçekçiliği tamamiyle toplumcu bir düzen tesis etme amacıyla baş tacı yaparken “Marksist/Maddecî Estetik”i kendisine temel edinir.

Marksist/Maddecî estetik ile toplumcu gerçekçilik arasında diyalektik bir bağıntı, kuramsal bir bütünlük vardır; çünkü her ikisi de nesnel gerçekliğin bilinmesini kendine temel alır (Çalışlar 1986: 220).

Marksist felsefede iktisadî faktör (alt-yapı), bütün diğer faktörleri tayin eden ana veya en mühim faktördür. Bir sebeplilik zinciri içinde, bu ana faktör, bütün diğer sosyal fenomenleri/üst-yapıyı (sosyal ilişkiler, hukuk, din, ahlâk, sanat, edebiyat) tayin eden biricik etkindir; tesiri en büyük olandır; “başlatıcı”dır. Diğerleri, yani üst-yapıyı oluşturan unsurlar, “başlatılmış” faktörlerdir; büyük oranda ekonomik alt-yapıya göre şekillenir (Eröz 1974: 79). Bu bağlamda ekonomiyi, ekonomik olayları/olguları önemseme ve sosyal fenomenleri/üst-yapıyı ekonomi ile ilişkilendirerek açıklama toplumcu gerçekçi çizginin en açık göstergesidir.

Toplumcu gerçekçilik, Marksist felsefenin edebiyat alanındaki yansıması olduğu için Marksist öğretiden yola çıkarak edebiyatı alt-yapı’nın yansıması ve sınıflar arasındaki mücadelenin aracı sayar. Toplumcu gerçekçilik, Marksizmin, burjuvazinin yarattığı kapitalist düzeni reddetmesinin edebiyata aksetmiş şeklini almıştır. Dolayısıyla Marksizm, kapitalizmin karşısına çıkarken kendisine edebiyatta toplumcu gerçekçiliği seçmiş; burjuvazinin karşısına proletaryayı, emekçi sınıfı, geniş halk kitlelerini çıkarmıştır. Toplumcu gerçekçilik, zıtlar/sınıflar arası ekonomik temelli çatışmalarda emekçi sınıfın, yoksul kesimlerin, geniş halk kitlelerinin sözcülüğünü yapmış; devrimci işçi sınıfının ideolojisini yansıtmıştır.

Toplumcu gerçekçi yazarlar, gerçek tarihi, sürekli hareket halindeki toplumsal güçlerin bir savaş alanı olarak verirler. Öyle ki, bu toplumsal güçlerin öz niteliği, toplumcu gerçekçi yazar tarafından öncelikle algılanmıştır, tıpkı, somut biçimleri içinde olmasa bile, toplumsal derinliği içinde, bu güçler arasındaki savaşımın kesin sonucunun yine yazar tarafından algılanmış olacağı gibi (Suçkov 1992: 217).

Bu yazımızda “toplumcu gerçekçilik”in özellikleri irdelenecek, Sadri Ertem’in *Bacayı İndir Bacayı Kaldır* adlı hikâyesi toplumcu gerçekçilik bakımından değerlendirilecek; yazarın toplumcu gerçekçi eğilimlerinin hikâyesine nasıl yansıdığı

üzerinde durulacak ve hikâyenin yapı incelemesi gerçekleştirilecektir.

2. Bereketli Topraklar Üzerinde Ekonomik Temelli Bir Çatışma

Bacayı İndir Bacayı Kaldır adlı hikâyede kişiler, toplumcu gerçekçiliğin, toplumsal yapıyı diyalektik çerçevede zıtların/sınıfların çatışması şeklinde açıklayan görüşünün bir sonucu olarak ekonomik açıdan ezen-ezilen, sömüren-sömürülen, kandıran-kandırılan zıtlığı ve çatışması ekseninde iki farklı safta yer alırlar; derin bir çatışmanın tarafları olarak karşı karşıya gelirler. Toplumsal yapıyı, diyalektik çerçevede zıtların/sınıfların oluşturduğu; zıtları/sınıfları ise “ekonomik etkenler”in meydana getirdiğini görürüz.

Hikâyede kişiler/sınıflar arası çatışma ekonomik temelli bir çatışmadır ve bu çatışmada kapitalist mantık ahlâksızdır, insanî değerlerden yoksundur, ekonomik çıkar için zulmü tercih eder ve bu bağlamda “vahşi sömürücü” olarak resmedilir. Ertem, *Bacayı İndir Bacayı Kaldır*’da da toplumcu gerçekçi bir çizgide kapitalist/sömürücü/ezen sınıfın mutlu azınlık olmasını yadırgar, yaptığı tahlillerin sonucunda kapitalist/sömürücü sistemi bütün olumsuz yönleriyle ortaya koyar, eleştiri yağmuruna tutar ve mutlu azınlığın ayakları altında ezilen sınıfın varlığını/trajik sonunu gözler önüne serer.

Bacayı İndir Bacayı Kaldır’da olay örgüsünü şekillendiren ilk karşılaşma, yabancı bir sermayedar olan Maden Ocakları Müdürü ile Lokman Köyü sakinlerinin karşılaşmasıdır. Maden Ocakları Müdürü ile Lokman köyü sakinlerinin karşılaşması, Maden Ocakları Müdürünün, köydeki toprakların çok bereketli olduğunu öğrenmesine ve bereketinden dolayı dönüm fiyatları çok pahalı olan tarlalara sahip olmayı istemesine neden olur. Maden Ocakları Müdürünün köydeki tarlaları ele geçirme isteği, olay akışına yön veren ve hikâyedeki aksiyonu belirleyen ekonomik temelli çatışmayı hazırlar. Müdürün tarlalara sahip olma isteği (köyün bereketli topraklarının arzu edilen obje olması), köylülerle müdür arasında bir çatışma meydana getirir; çünkü müdürün bu isteği, köylülerin aleyhine cereyan edecek olayları tetikler/başlatır.

Müdür, köylülerin elindeki tarlaları almak istediği için kendisi gibi yabancı bir sermayedar olan Gümüşlükürşun Ocakları İşletme Müdürüne başvurur. Böylece ikinci bir karşılaşma, Maden Ocakları Müdürü ile Maden Ocakları İşletme Müdürünün karşılaşması gerçekleşmiş olur ve bu karşılaşmadan bir ittifak doğar. Maden Ocakları Müdürü ile Maden Ocakları İşletme Müdürünün karşılaşması bir ittifak doğurduğu gibi entrika unsurunu da ön plana çıkarır. İki müdür, köylüler aleyhine, bilimsel gerçekliğe dayanan kurnazca bir plan kurarlar. Böylece, Gümüşlükürşun Ocakları İşletme Müdürü, Maden Ocakları Müdürünün tarafında, çatışmanın bir unsuru olarak yer alır. Her ikisi de yabancı sermayedar olan

müdürlerin köylülere karşı entrika kurmaları ile birlikte, köylülerin elindeki tarlaları alma istekleri ahlâk dışı bir çizgiye kayar.

İki müdürün kurduğu plana göre, bir yolu bulunup köydeki fabrikanın bacası indirilecektir. Fabrika bacası indirildikten sonra hava kirliliğinden ve zehirli gazlardan dolayı toprağın bereketi kaçacak, toprak zamanla çoraklaşacak, ürün vermeyecektir. Böylece bu durum bahane edilerek tarlaların çok ucuz fiyatlara satın alınması sağlanacaktır. Müdürlerin hazırladığı plan kurnazca olduğu kadar bilimseldir de.

Müdürlerin, bacanın indirilebilmesi için o köyde yaşayan gayrimüslim Haçık'ı görevlendirmeleri, Haçık ile köylüleri karşılaştırır. Haçık ağa, müdürlerin planının uygulayıcısı; tarlaları almak için kullandıkları bir piyondur. Haçık ve köylülerin karşılaşması çerçevesinde, Haçık'ın köylülerin dinî duygularını kullanarak onları oyuna getirmesi; yatırım başındaki selvinin fabrika bacasından alçak olmasının zat-ı şerife büyük bir saygısızlık olduğunu, zat-ı şerifin bu duruma çok celâlleneceğini iddia etmesi; köylülerin de, yalvararak sevdikleri/güvendikleri Haçık ağadan fabrikanın bacasının indirilmesi için aracılık etmesini istemeleri şeklindeki olaylar gerçekleşir.

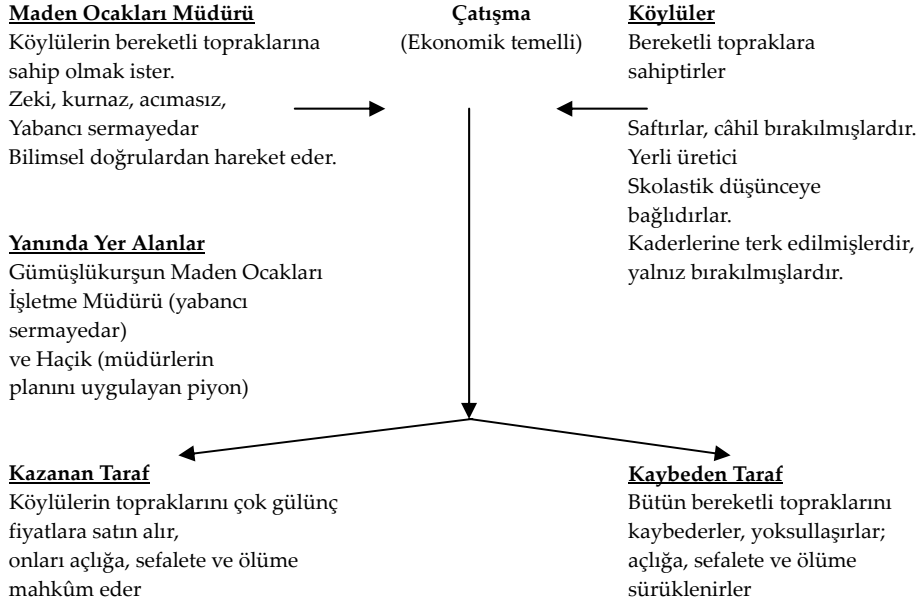
Anadolu köylüsünün dinî duygularının istismara açık olması, yabancı sermayedarların emelleri doğrultusunda çalışan Haçık'ın onları kolaylıkla kandırmasına neden olur. Köylüler, dinî duygularının tazyiki altında, durumu hiç sorgulamadan Haçık'ın sözlerine inanırlar; tamamen duygusal davranarak kendi trajik sonlarını hazırlayan olayları kendi elleriyle başlatırlar.

Bundan sonra, Haçık ağanın sözde arabulucu olarak fabrikanın müdüründen bacanın yarıya indirilmesini rica etmesi; bacanın yarıya kadar indirilmesi; baca kısıldıktan sonra boğucu ve zehirli gazların, zaç yağının (sülfürik asitin) havaya yayılması, toprağın bereketinin kaçması, canlıların zarar görmesi, köyün çoraklaşması, köylülerin açlığa, sefalete, ölüme sürüklenmesi şeklindeki olaylar gerçekleşir.

Bu süreç, köylülerle Maden Ocakları Müdürü arasındaki ikinci karşılaşmayı hazırlar. Köylüler, verimsizleşen, çorak tarlalarını satmak için Maden Ocakları Müdürüne başvururlar. Ancak birinci karşılaşmada dönümü elli liradan aşağı olmayan bereketli topraklara sahip köylüler, rahat yaşamları ile öne çıkarken bu karşılaşmada sıkıntılıdır, güç durumdadırlar. Ekonomik açıdan dibe vurmuşlardır, sefalet içerisinde; tarlalarını satmaya mecbur bırakılmışlardır. Durum böyle olunca; Maden Ocakları Müdürü, tarlaların çoraklığını, bereketsizliğini bahane ederek çok gülünç rakamlara (dönümü yarım liradan) bütün tarlaları satın alır. Bu olayın ardından köylülerin bir kısmı köylerini terk eder, bir kısmı da maden ocağında amele olarak çalışmaya başlar. Maden Ocakları Müdürü ise fabrikanın verdiği zararı ortadan kaldırmak için fabrikanın bacasını eski seviyesinden daha da yükseğe çıkarır. Müdürler, tezgâhladıkları oyunu başarıyla gerçekleştirirken çatışmanın da kazanan tarafı olurlar. Diğer bir ifadeyle kurnaz müdürler, bilimsellik çerçevesinde hareket

ederek saf, câhil bırakılmış, skolastik düşünceye bağlı Anadolu köylüsünü alt ederler, ellerindeki bereketli toprakları çok gülünç rakamlara satın alırlar.

Bacayı İndir Bacayı Kaldır adlı hikâyenin olay örgüsünü şekillendiren ekonomik temelli çatışmayı şu şekilde gösterebiliriz:

Bu bağlamda Sadri Ertem'in, toplumcu gerçekçiliğin dayandığı Marksist felsefenin etkisiyle *Bacayı İndir Bacayı Kaldır*'da hayatın içindeki eylemleri/olayları, sosyal fenomenleri maddî nedenlerle/ekonomik etkenlerle açıkladığını; iktisadî faktörü hayatın akışını/olayların gerçekleşme şeklini belirleyen merkez öge olarak kabul ettiğini açık bir şekilde görürüz. Bu çatışmanın bir benzeri, yazarın *Çıkrıklar Durunca* adlı romanında da vardır. Toplumsal sorunların ekonomik ilişkilerin belirleyici etkilerinden oluştuğunun ispat edilmeye çalışıldığı (Mutluay 1973: 418) *Çıkrıklar Durunca*, Kastamonu vilayetinin Bolu mutasarrıflığına bağlı Gerede nahiyesinin bir köyü olan Adaköy'de ve Adaköy çevresindeki köylerde, geçimini el dokumacılığından sağlayan halk ile Avrupa'dan ithal, ucuz fabrika kumaşını satan Sıddıkzâde ve diğer büyük tüccarlar/burjuvazi/şehir eşrafı arasındaki ekonomik temelli çatışma üzerine kuruludur.

Dolayısıyla Ertem, toplumcu gerçekçi bir anlayışla tamamen kapitalist/sömürücü sistemin karşısındadır ve kapitalist sistemin ortadan kaldırılması gereken sömürücü bir mantık olduğunu ortaya koyar; kapitalist mantığı ve bu mantığın kural tanımazlığını, sömürücülüğünü dikkate sunarak eleştirir.

3. Sanatta Vazife Kabul Etmek

Toplumcu gerçekçi sanatçı her şeyden önce etkindir, dünyayı yalnızca tanımak değil, değiştirmek de ister. Bu durum, onun gerçeği ortaya koyuşuna da ayırt edici bir nitelik kazandırır. Toplumcu gerçekçiliğin kuramcılarında Lunaçarski, toplumcu gerçekçi yazarın etkin bir tavır sergilediğini şöyle dile getirir:

Toplumcu gerçekçi yazar, hep amaca yönelir; kötüyü iyiden ayırır, büyük isteğine omuz verenlerin (emekçilerin/proletaryanın) hareketini frenleyenleri kocaman objektifiyle ortaya koyar. Temel bir dönüşüm için yürütülen kavgayla özden ilgilenir (1998: 84).

Sadri Ertem, toplumcu gerçekçi çizgide “etkin bir yazar” kimliği ile okuyucu karşısına çıkar; hep amaca yönelir, iyiyi kötünden ayırır, emekçi/ezilen/sömürülen halk kitlelerine omuz verir ve onların hayatlarını kocaman objektifiyle ortaya koyar; dünyayı/toplumsal hayatı değiştirmeye çalışır.

Bacayı İndir Bacayı Kaldır adlı hikâyede kişiler ezen-ezilen, kapitalist/sömürülen-sömürülen, kandıran-kandırılan zıtlığı ve çatışması ekseninde iki farklı safta yer alırlar ve bu safları belirginleştiren temel ayrım “iyiler-kötüler” ayrımıdır. Hikâyede Ertem, “etkin bir yazar” kimliği ile doğrudan amaca yönelmiş, “kapitalist mantığın vahşi/acımasız sömürücülüğü” ile ilgili iletiyi vermek amacıyla mekanik bir yapı içerisinde “iyiler” ile “kötüler” olarak tasnif ettiği kişileri ekonomik bir çatışmanın tarafları olarak karşı karşıya getirirken köylülerin hayatını gerçekçi bir düzlemde vermeyi amaçlamıştır. Böylece toplumsal yapı içerisinde “sanayileşme” olgusu ile ortaya çıkan kapitalist mantığın geniş halk kitleleri üzerindeki olumsuz etkilerini dikkate sunmuştur.

“Kötüler-iyiler” olarak ayrılan safların “kötüler” tarafında, gittiği Lokman Köyü’nde köylülerin elindeki bereketli topraklara sahip olmak isteyen Maden Ocakları Müdürü, Maden Ocakları Müdürünün isteğine ulaşması için ona yardım eden Gümüşlükürşun Maden Ocakları İşletme Müdürü ve bu iki müdürün köylülerin aleyhine kurdukları kurnaz planın uygulayıcısı/piyonu gayrimüslim Haçık; “iyiler” tarafında ise bereketli topraklara sahip, saf, câhil bırakılmış, skolastik düşünceye bağlı Anadolu köylüleri (Lokman Köyü’nün sakinleri) vardır. Zengin Anadolu köylüleri saflıkları, câhil bırakılmışlıkları, skolastik düşünceye bağlılıkları sebebiyle istismar edilerek kandırılırlar, ezilirler, yenilirler, mağdur olurlar.

Böylece Ertem, kapitalist/sömürücü sınıfın, saf köylüleri nasıl sömürdüğünü “olumsuz örnekler (olaylar ve kişiler)” ve köylülerin trajik sonu aracılığıyla dikkate sunar.

Toplumcu gerçekçi edebiyat, “sanatta yan tutarlık” ilkesi bağlamında, ideolojik çerçevede emekçi sınıfın tarafını tutar, görevci bir duruş ortaya koyar; sanatı doğru bilinç kazandırma amacının ve siyasetin emrine verir. “İnsan ruhunun mimarı” olma

iddiasını gerçeğe dönüştürmeye çalışır (Jdanov 1977: 21).

Ertem de edebiyatın görevci yönüne vurgu yaparak geniş halk kitlelerini, emekçi sınıfı aydınlatan, bilgilendirici, kısacası çeşitli ödevleri yerine getiren edebiyatı savunur ve bu bakış açısıyla burjuva edebiyatını “fartçı edebiyat” olarak niteleyerek eleştirir. Burjuva edebiyatının/fartçı edebiyatın değışen dünya düzeninde, iktisadî ve siyasî hayatta yükselen kolektif hareket karşısında “kuru ve dar kalmaya mahkûm olduğunu vurgular (1936: 4).

Ertem:

Sanat için vazife kabul etmek, bir inkılâp, bir dava kadrosu içinde yer almak hayatın icaplarındandır (1938: 29).

Misyon sahibi olduğunu iddia eden adamın her şeyden önce söylediğine inanması gerekir. Davasına inanmak, bu davayı şuurunun ateş ocaklarında yaka yaka erimiş bir demir hâline sokmak ve ona böylece sanatın güzelliğini vermek icap eder. Bir fikir, bir dava ancak bu merhalelerden geçtikten sonradır ki sanat, dava hâline gelir (Uraz 1940: 20).

şeklindeki görüşleriyle sanata/edebiyata, görevci/yararcı bir anlayışla yaklaşır ve bu yönüyle de toplumcu gerçekçi çizgide yer alır.

Ertem, *Çıkrıklar Durunca, Bacayı İndir Bacayı Kaldır, Tılsım Kaybolunca, Yasın Tulumu, Tetkik Seyahati, Namuslu Adam, Plütahassis, İki Kadının Kavgası, Silindir Şapka Giyen Köylü, Bir Kayış Koptu Üç Adam Öldü, Radyo Haberleri, Kendine Ayı Süsü Veren Adam, Altı Günde Biten Oyun* gibi birçok roman ve hikâyesinde çeşitli “tez”lerden hareketle dünyayı/toplumunu değıştirmeleri için halka iyi ile kötünün ne olduğunu gösterir; “bilen-kışı”, olarak ezilen/sömürülen sınıfa, işçilere, yoksul köylülere “doğru-bilinç” kazandırmaya çalışır. Kötülerin ezdiği, sömürdüğü, kandırdığı insanların, geniş halk kitlelerinin dünyasını dikkate sunarak, o dünyaya ait fotoğraflar çekerek toplumsal yapıdaki “olumsuz örnekler (kişiler ve olaylar)” üzerinden -Ertem, toplumcu gerçekçiliğin çoğunlukla olumlu tipler üzerinden ileti verme özelliğini, olumsuz tipler üzerinden ileti vermeye dönüştürür- “iyi”lere dersler verir/bilinç uyandırmaya çalışır.

4. Geniş Halk Kitlelerini Anlatmak

Toplumcu gerçekçilik; kitlelere açılan, kitlelerin anlayacağı bir sanat yaratmanın zorunluluğunu öngörür (Suçkov 1992: 147). Ayrıca, toplumcu gerçekçilik yalnızca kitlelere ulaşan, kitlelerin rahatlıkla anlayabileceği bir edebiyat yaratmanın peşinde koşmamıştır, aynı zamanda kitle hareketlerini de edebiyatın konusu hâline getirmiştir.

Toplumcu gerçekçilik; ezilen emekçi halkın, çalışan kitlelerin yaşamındaki olayları gerçeğe sadık kalarak çizebilme gereksiniminden dolayı gerçekçiliği kendisine

seçmiştir. Bu durumu Brecht, “gerçekçilik” ile “halkçılık” kavramları ışığında açıklamakta ve gerçekçiliğin halkın yaşamını en iyi ifade eden tarz olduğunu vurgulamaktadır. Gerçekçiliğin bu işlevini Brecht şöyle izah eder:

Gerçekçi yazış tarzına gereksinme, bugün öyle kolayca kulak arkası edilemez. Bu konu apaçık ortada. Egemen sınıflar yalana eskisinden fazla yakınlık gösteriyorlar, hem de usturuflu yalanlar bunlar. Gerçeği söylemek zorunlu bir görevdir her zaman. Acılar büyüdü, acı çekenler çoğaldı. Kitlelerin büyük acıları yanında küçük zorluklarla uğraşılması, küçük grupların karşısına çıkan zorluklarla ilgilenilmesi çok gülünç, nefret uyandırıcı.

Gittikçe artan bir barbarlığa karşı tek dostumuz var: halk, barbarlığın altında ezilen halk. O zaman halka dönmek ve olabildiği kadar onun diliyle konuşmak her zamankinden daha çok gerekli.

Böylelikle ‘halkçılık’ ve ‘gerçekçilik’ kavramları kaynaşıyorlar. Geniş, çalışan kitlelerin dileği, edebiyat yoluyla yaşamdaki olayların gerçeğe sadık bir biçimde verilmesidir; olayların gerçeğe sadık yansıtılması, halk, yani çalışanlar yararınadır; bu nedenle edebiyat halk için kesinlikle anlaşılabilir ve verimli, yani halka dönük olmalıdır (1980: 92).

Dolayısıyla toplumcu gerçekçiliğin, gerçekçiliği, kendisini ifade etme biçimi olarak seçmesi bir zaruret olarak görülmektedir.

Sadri Ertem de toplumcu gerçekçi bir anlayışla halka, geniş kitlelere dönük edebiyatı benimsemiştir. Türk edebiyatında bir köy ve işçi edebiyatını kaçınılmaz bir kader olarak gören Ertem (1938a: 19), kitlelerin sözcülüğünü yapmış; çoğunlukla işçilerin/köylülerin/ezilen, sömürülen kitlelerin yaşamını toplumculuk ruhu içinde dikkate sunmuştur.

Ertem, toplumcu gerçekçi çizgide kitlelerin anlayacağı; kitlelere ulaşan bir sanat yaratmanın peşinde koştuğu gibi kitle hareketlerini ve kitleleri ilgilendiren olayları da eserlerinin konusu hâline getirmiştir.

Zaten Ertem, “Sanat ve Sosyal Mesele” adlı bir yazısında, romanda artık ferdî psikolojiden ziyade sosyal tahlillerin öne çıkarılması gerektiğini vurgulayarak bu konuda bilinçli bir tavır sergilediğini ortaya koyar.

Dün ferdî psikolojiyi bir tahlil mevzuu yapan ve bunda muvaffak olan edebiyat bugün sosyal tahlili de bir roman içinde muvaffakiyetle başarabilir (1936a: 9).

şeklinde görüş beyan eder.

Bu çerçevede *Bacayı İndir Bacayı Kaldır*’da da bir Anadolu köyünü toplu olarak ilgilendiren olaylar konu edilmiş, geniş bir halk kitlesinin sömürücü mantıkla hareket eden iki yabancı sermayedar tarafından trajik bir sona sürüklenmesi/sömürülmesi dikkate sunulmuştur.

Hikâyede köylülerden “köylüler, arazi sahipleri, bütün köylüler, insanlar, kimi,

birçokları, mal sahipleri, yedi köylü, üç köyün Yemen'den dönen istipdal askerleri" gibi genel (toplu) ifadelerle bahsedilir. Hikâyede kendisinden birey olarak bahsedilen tek köylü köyün muhtarı Ömer Ağa'dır. Ancak ondan da, dış görünüşüne istinaden yalnızca ihtiyarlığı ve kıvrık sakalıyla bahsedilir.

Örneğin hikâyenin sonunda, topraklarını ölü fiyatına satarak yoksullaşan köylülerin durumu şöyle tasvir edilir:

Maden Ocakları Müdürü, bütün köylünün arazisini satın aldı. Köylüler, heybelerini sırtlarına vurarak tozlu yollardan uzaklaştılar. (...) Kimi öldü, kimi dere kenarlarında, kimi ağaç altlarında yurda hasretin acılığını duydu, döndü. O zehirli havayı doya doya teneffüs etmek için geri geldi. (...)

Birçokları yamaçtan köyelerine baka baka, gülümseyerek bir taş parçası üstünde can verdi. Sağ kalanlar ellerindeki para ile ne yapabiliirdi? Döndüler, dolaştılar, nihayet maden ocaklarına amele oldular (Ertem 1933: 14-15).

Birey olarak öne çıkmayan, kendilerinden genel (toplu) olarak bahsedilen köylüler, aynı zamanda edilegendirler. Aleyhlerine cereyan eden olaylar karşısında kendi iradelerini kullanamazlar; sağlam, kararlı bir duruş sergileyemezler.

5. Siyasal/İdeolojik Bir Tavrı: Karton Kişiler

Toplumcu gerçekçilik, yazarın "yan tutarlık" ilkesiyle hareket etmesini, emekçi sınıfın, ezilen halk kitlelerinin tarafını tutmasını isteyerek sanatı doğru-bilinç kazandırma amacının ve siyasetin emrine verir. Bu sebeple de toplumcu gerçekçilik, siyasal/ideolojik bir söylem çerçevesinde edebiyata yön veren kuramdır. Siyasal/ideolojik tavrın edebiyata hâkim olması sonucunda, yazar düşüncesinin taşıyıcısı olan kişiler yaratır, bu kişiler planlanmış davranışlar sergiler ve yazar, kişileri aracılığıyla düşüncelerini ortaya koyar. Siyasal/ideolojik tavrı hareket eden yazarlar, bilinçli olarak propaganda yaparlar; edebî söylemden uzak, siyasal bir söylem oluştururlar. Düzeylerin birbirlerine karıştırılarak roman kişilerine bilinç verme isteği ise, iç içe girmiş şu üç eğilimi açığa vurur gibidir: Ekonomizm, voluntarizm ve romantizm (Oktay, 2003: XIX).

Sadri Ertem de birçok roman ve hikâyesinde (*Çıkrıklar Durunca, Bacayı İndir Bacayı Kaldır, Tılsım Kaybolunca, Yasin Tulumu, Tetkik Seyahati, Namuslu Adam, Plütahassıs, İki Kadının Kavgası, Silindir Şapka Giyen Köylü, Bir Kayış Koptu Üç Adam Öldü, Radyo Haberleri, Kendine Ayı Süsü Veren Adam, Altı Günde Biten Oyun* gibi) edebî söylemden ziyade siyasal/ideolojik söylemi öne çıkarır; ekonomik/siyasal/ideolojik düzeylerde toplumsal yapıyı sorgular, toplum-bilimsel tahlillerde bulunur.

Ertem'in, toplumcu gerçekçi eğilimlerin şekillendirdiği, siyasal/ideolojik tavrın öne çıkarıldığı, toplumsal yapıya dair toplum-bilimsel tahlillerin yapıldığı roman ve hikâyelerinde yalnızca toplumsal kimlikleri ile öne çıkan, toplumsal yapı içerisindeki

sınıfları/olguları/nitelikleri en belirgin özellikleriyle temsil eden (tipik özellikler taşıyan) ve bu sebeple de bireysellikleri ötelenen, içsel dünyadan/derinlikten yoksun kişiler yarattığı görülür. Çoğunlukla açık veya kapalı bir tezi hareket noktası olarak alan; iletiyi, öğreticiliği, bilinç aşılama hikâyelerinin en önemli unsuru olarak gören ve doğrudan amaca, sonuca yönelik bir anlatımı tercih eden Ertem'in kişileri "karton kişiler" olmaktan öteye geçemez. Kişiler, tamamen olay örgüsü içerisinde görevlerini yerine getirmekle yükümlüdürler; tezi, iletiyi, sırtlarında taşıyan görevli, mekanik, kukla, düz/yalınkat kişiler olarak ortaya çıkarlar.

Çıkrıklar Durunca, Bir Varmış Bir Yokmuş, Düşkünler, Bacayı İndir Bacayı Kaldır, Bir Kayış Koptu Üç Adam Öldü, Silindir Şapka Giyen Köylü, Sen Ne İyi Adamsın, Fırtına Çıkacak, Altı Günde Biten Oyun, Arpa Ektim Darı Çıktı, Radyo Haberleri, Çekirdekten Yetişme Tüccar, Yasın Tulumu, Domuz Pmarı gibi pek çok roman ve hikâyesinde bu tür düz/yalınkat, görevli, mekanik kişilerle karşılaşmaktayız.

Bacayı İndir Bacayı Kaldır'daki kişiler, temsil ettikleri değerleri ortaya koymanın dışında hiçbir özellik taşımazlar, psikolojik derinlikten yoksundurlar. Hikâyede köylüler, psikolojik derinlikleri olmadığı gibi dış görünüşleri ile dahi tasvir edilmemişlerdir. Kalıp düşünceleri, değerleri temsil eden mekanik kişiliklere sahiptirler. Sağlığı, câhil bırakılmışlığı, skolastik düşünceye bağlılığı temsil etmekle görevlidirler; bu çerçevede bireysellikleri, psikolojik hâlleri, duygu ve düşünceleri göz ardı edilmiştir. Temsil ettikleri değerlerle, çatışmanın çatışan tarafı olarak işlevlerini yerine getirmekle yükümlüdürler. Yabancı sermayedarlar ile Haçık'in de psikolojik yönleri ihmal edilmiştir, yüzeyseldirler. Onlar da köylüler gibi kalıp düşünceleri ve temsil ettikleri değerleri yansıtan mekanik kişiliklere sahiptir. Müdürler kurnazlığı, kapitalizmi, sömürüyü, bilimsel düşünmeyi; Haçık ise kurnazlığı, başkalarının maşası olmayı temsil etmekle görevlidirler.

Örneğin; hikâyenin başında Maden Ocakları Müdürü, mekanik bir kişi olarak, köylülerle çatışmaya gireceği, köylüler aleyhine haince planlar kurabileceği açıkça dikkate sunulur kısaca şöyle tanıtlır:

Müdür, besili bir köpeğin bağırduğu yerde refahın derecesini anlayabilecek kadar tecrübeliydi, zeki idi velhasıl tam bu işin adamı idi (Ertem, 1933: 4).

Ahmet Oktay, *Bacayı İndir Bacayı Kaldır*'da kişilerin psikolojik derinlikten uzak oluşlarını, tek yönlü olarak dikkate sunulmalarını, hikâyenin daha çok tezi, iletiyi öne çıkarması dolayısıyla kişileri ihmal edişini eleştirirken bu durumun edebî düzeyin aleyhinde olduğunu ve bu sebeple Sadri Ertem'in öykücülüğünün tartışılır olduğunu şöyle ifade eder:

Şu müdürün nasıl bir adam olduğunu öyle merak ediyorum ki, anlatamam. Bir tek söz üzerine doğup büyüdüğü köyün mahvına yol açan, karşılıklı söyleştiği, çay, kahve içtiği konu komşusunun ölümüne neden olan Haçık'i de. Azınlıktan biri, bir 'gayrimüslim' olarak çok mu acı çektirdiler ona acaba?

Yamaçtan köylerine baka baka, gülümseyerek bir taş parçası üstünde can veren köylü, acaba evli miydi, bekâr mı? Ölümünden az önce neler düşündü? Anladı mı son anda olup biteni? Anlayıp müdüre ve Haçık'e sövdü mü? Yok canım, öykücü falan değil Sadri Ertem (2001: 225).

6. Edebiyatta Taraf Tutma: Yan Tutarlık

Toplumcu gerçekçiliğin yaşamsal ilkelerinden birisi “yan tutarlık”tır. Jdanov, I. Sovyet Yazarlar Kongresi’ndeki konuşmasında “yan tutarlık”ın yaşamsal bir ilke olduğuna vurgu yaparak edebiyatın taraf tutmasını, kapitalist sınıfın karşısında durarak emekçi sınıfı desteklemesini şu şekilde savunmuştur:

Sovyet edebiyatımız taraf tutmakla suçlanmaktan korkmaz. Evet, Sovyet edebiyatı taraf tutar, zira bir sınıf kavgası çağında sınıf edebiyatı olmayan, yan tutmayan tarafsızlık iddiasını sürdüren bir edebiyat olmaz ve olamaz (Moran 2001: 72’den).

Yani toplumcu gerçekçilik dünyayı değiştirme iddiasındadır ve bu iddiasını gerçekleştirmek için de yazara etkin bir görev verir. Bu yönüyle toplumcu gerçekçilik, “aktif realizm” karakteri gösterir (İlhan 1983: 105).

Halka adanmış bir edebiyat oluşturması, halkı eğitmeye, ona bilinç kazandırmaya çalışması, “yan tutarlık”tan hareket ederek emekçi sınıfın, yoksul halk kitlelerinin, ezilenlerin tarafını tutması toplumcu gerçekçiliğin estetik yararcılık anlayışından kaynaklanır

Sadri Ertem, çoğunlukla toplumcu gerçekçiliğin yaşamsal ilkelerinden biri olan estetik yararcılık ilkesi ile iç içe geçmiş olan “yan tutarlık” ilkesinin bir sonucu olarak, yarattığı kişilerin lehinde ve aleyhinde tavrı sergiler.

Ertem, *Bacayı İndir Bacayı Kaldır*’da “yan tutarlık” ilkesiyle hareket ederek yukarıda da dile getirdiğimiz şekliyle kişileri “kötüler” ve “iyiler” şeklinde iki farklı grup hâlinde karşı karşıya getirir ve “iyiler” olarak dikkate sunduğu ezilen/sömürülen/kandırılan sınıftan yana açık bir tavrı sergiler. Kötüleri okuyucunun nefret ve tikslenme duygularını uyandıracak şekilde en olumsuz özelliklerle tanıtırken “iyiler”i en sempatik ve acınası tavırlar/olaylar içerisinde, okuyucunun beğenisini ve olumlu duygularını uyandıracak şekilde tanıtır. Hatta bu durum anlatıma da yansır ve kötüler için en olumsuz ifadeler kullanılır.

Bacayı İndir Bacayı Kaldır’da Anadolu köylüsünü ezen, sömüren, kandırarak elindeki bereketli toprakları alan yabancı sermayedarların uşaklığını yapan Haçık ağa şöyle tanıtır:

Haçık kat kat kınışık ensesi, yağlı yakası, düşük kıranta bıyıkları, gür ve yozuna büyüyen sazlar gibi çarpuk çarpuk kaşları ile bir acayip mahlûktu (Ertem 1933: 8).

Bu tasvir Ertem'in, toplumcu gerçekçiliğin en önemli özelliklerinden biri olan "yan tutma", "lehte veya aleyhte tavır sergileme" bağlamında hareket ettiğini gözler önüne sermesi bakımından önemlidir. Ertem, hikâyede duygularının etkisiyle, doğup büyüdüğü topraklarda birlikte yaşadığı köylüleri kandıran Haçık ağaya karşı olumsuz bir duruş sergilemiş ve bu duruş Haçık ağayı tasvir eden ifadelere de yansımıştır. Ertem'in bu "yan tutarlığı" köylülerden bahseden ifadelerine de yansır. Hikâyede olay akışı, kapitalist mantıkla hareket eden yabancı sermayedarların zaferiyle sonuçlanırken Türk köylüsünü trajik bir yenilgiye götürmüştür. Tarlalarını ucuz fiyatlara satmak zorunda kalan köylülerin bir kısmı istemediği halde göç eder, bir kısmı göç sırasında yolda ölür, kimi daha yolda hasretliğe dayanamaz geri döner ve maden ocaklarında amele olur, kimi bacadan çıkan zehirli gazlar sebebiyle hastalanır, kimi de açlıktan köylerine baka baka ölür. Hikâyenin sonuç bölümünden iki alıntı, hikâyede köylülerin acıklı sonunun trajik bir anlatımla gözler önüne serildiğini gösterir:

Maden Ocakları Müdürü, bütün köylünün arazisini satın aldı. Köylüler, heybelerini sırtlarına vurarak tozlu yollardan uzaklaştılar. Fakat her adımda, her izde bir hatıra buldular. Ayakları yürümedi, köylerini ana ana gittiler. Kimi öldü, kimi dere kenarlarında, kimi ağaç altlarında yurda hasretin acılığını duydu, döndü. O zehirli havayı doya doya teneffüs etmek için geri geldi. Bu zehirli hava, sanki onları yaşatacak, sanki onlara derman olacaktı (Ertem 1933: 14-15).

Bir gün yedi köylüyü maden ocağı yolunda yan yana devrilmiş buldular. Bir delikanlının göğsünde şu istida çıktı:

Efendim,

Boğaz tokluğuna maden ocağına kaydedilmemizi rica ve istirahat eyleriz. (...)

Üç köyün Yemen'den dönen istipdal askerleri şaşkırdılar. Çiftlik kâhyası onları:

-Köy arıyoruz diye çiftlikte hırsızlık edeceksiniz. Burada köy möy yok. Haydi, geldiğiniz yere... Sizi açık gözler sizi... Def olun yoksa jandarmaya haber veririm, diye başından savdı (Ertem 1933: 16-17).

Hikâyede vak'a zamanı olarak I. Dünya Savaşı yıllarının seçilmesi önemli bir ayrıntıdır. Çünkü Ertem, bu sayede Türk köylüsünün içine düştüğü trajedinin okuyucu üzerindeki etkisini en üst seviyeye çıkarmak istemiştir. Bu bağlamda ileti açıktır: Anadolu köylüsü, muharebe yıllarında vatan uğruna cepheden cepheye koşarken köylerde kalanlar da topraklarını yabancı sermayedarlara kaptırmaktan kurtulamamıştır.

Böylece yazar, köylülere karşı "acıma" duygusunu üst seviyeye çıkarırken okuyucunun iki yabancı sermayedara ve Haçık'e olan olumsuz duygularını daha da tahrik ederek duyguların nefrete dönüşmesini amaçlar.

7. Estetik/Sanatsal Kaygılardan Uzaklaşma: İçeriği/Öz'ü/İletiyi Önemseme

Toplumcu gerçekçilik sanatsal kaygıları, estetiği arka plana iterek tezi, iletiyi, bilgiyi, öğreticiliği, bilinç aşlamayı öne çıkardığı için eserlerde içeriğin biçimden, estetikten önce geldiği görülür. Sanatsal içerik, her yapıtın belirleyici ögesidir (Lunaçarski 1998: 49-50). Toplumcu gerçekçi bir eser öz'cüdür. Üstelik toplumculuk iddiasındadır. Toplumcu gerçekçilik özü, belirli bir politikaya bağlı kılar. Politik/siyasal bir duruş sergilemek zorundadır, politik/siyasî/ideolojik tavrın dışına çıkamaz (İlhan, 1983: 39).

Sadri Ertem de birçok eserinde (*Çıkrıklar Durunca, Bir Varmış Bir Yokmuş, Aynanın Öldürdüğü Adam, Namuslu Adam, Sınıfta Çıldırın Hoca, İki Kadının Kavgası, Radyo Haberleri, Köylünün Ölümü, Altı Günde Biten Oyun, Yasin Tulumu, Tuzlu Şeker* gibi) siyasal/ideolojik tavr çerçevesinde içeriği/öz'ü biçimden daha önemli görmüş; tezi, iletiyi, bilgiyi, öğreticiliği, toplumsal yapıya ait resimleri ortaya koymayı öne çıkardığından sanatsal kaygılardan/estetikten uzak, çoğunlukla kurgusal kusurlarla dolu, anlatım bakımından abartılı, dikkatsiz, savruk, özensiz eserler ortaya koymuştur.

Bacayı İndir Bacayı Kaldır'da yukarıda ifade ettiğimiz bütün bu özelliklerin yanı sıra Ertem'in, gazeteciliğinin de etkisiyle, kullandığı ifadelere dikkat etmeden çalakalem yazdığını gösteren cümlelere rastlarız:

Bir toz, bir duman... Çıplak insan ayaklarının ve nalsız hayvan izlerinin sıralandığı yollardan gürüldeye, homurdana otomobil geçiyor.

Uzaktan besili, dolgun gövdeli köpeklerin sesleri camları gıcırdattı (Ertem 1933: 3).

Bu alıntıda görüldüğü gibi anlatımda zaman uyumsuzluğu vardır. Şimdiki zaman kipiyle ifade edilen cümleden hemen sonra, görülen geçmiş zaman kipi kullanılmıştır. Oysa olaylar art arda gerçekleşmiştir.

Ayrıca, hikâyenin giriş bölümünde "köpeğin havladığı" ifadesi yerine "köpeğin bağırdığı" ifadesinin kullanılması da yine Ertem'in çalakalem yazdığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Müdür, besili bir köpeğin bağırdığı yerde refahın derecesini anlayabilecek kadar tecrübeliydi, zeki idi velhasıl tam bu işin adamı idi (Ertem, 1933: 4).

8. Sonuç

Marksizmin edebiyata yansması olarak görülen toplumcu gerçekçilik, Marksizm'le olan genetik bağından dolayı hem siyasal/ideolojik bir duruşun ifadesidir hem de bir sanat kuramıdır. Toplumcu gerçekçilik, Marksizm'in temel ilkeleri ışığında bütün dikkatini toplumsal yapı, toplumsal yapının ekonomik açıdan şekillenmesi, kapitalist

düzenin eleştirisi ve yıkılması, onun yerine sosyalist bir düzenin kurulması ve sosyalizmin övgüsü, proletaryanın/emekçi sınıfın/geniş halk kitlelerinin yaşamı gibi konular üzerinde yoğunlaşır. Bu çerçevede toplumcu gerçekçi eserlerde toplumu meydana getiren ekonomik temelli diyalektik yapı, diyalektik yapıyı meydana getiren sınıflar ve bu sınıfların çatışmaları, kitle hareketleri, kapitalizmin eleştirisi, kapitalist sistemin sömürücülüğü, çok sık karşımıza çıkar. Toplumcu gerçekçi yazar “yan tutarlık” çerçevesinde proletaryanın sözcülüğünü yapar; emekçi sınıfa, geniş halk kitlelerine, ezilen/sömürülen sınıflara omuz verir.

Sadri Ertem de Türk edebiyatında toplumcu gerçekçiliğin öncü yazarlarından. Toplumcu gerçekçi anlayışın etkisinde eserler vermiştir. Ertem’in, *Bacayı İndir Bacayı Kaldır* adlı hikâyesi, *Çıkrıklar Durunca, Bir Kayış Koptu Üç Adam Öldü, Silindir Şapka Giyen Köylü, Namuslu Adam, İki Kadının Kavgası, Altı Günde Biten Oyun, Arpa Ektim Darı Çıktı, Radyo Haberleri, Çekirdekten Yetişme Tüccar, Yasin Tulumu, Domuz Pmarı* gibi birçok eserinde olduğu şekliyle toplumcu gerçekçi eğilimin bir ürünüdür. Ertem, *Bacayı İndir Bacayı Kaldır*’da -her ne kadar sosyalizmi açıkça dile getirmiyor, sosyalist kültürün çığırkanlığını/propagandasını/savunuculuğunu yapmıyor, sosyalist bir düzeni empoze etmeye çalışmıyor ve teşhis edilen toplumsal sorunların aşılması için apaçık çözümler sunmuyorsa da- toplumcu gerçekçi bir çizgide bilinçli bir şekilde emekçi sınıfın, ezilen/sömürülen/kandırılan/kapitalizmin pençesi altında çarpınan kitlelerin yaşamını, acılarını edebiyata taşımış ve kitlelerin sözcülüğünü yapmıştır. Sanatsal/estetik kaygılardan uzakta “kapitalist mantığın sömürücü olduğu” tezinden hareketle siyasal/ideolojik bir söylemi öne çıkarırken “yan tutarlık” ilkesiyle hareket etmiş, “bilen-kışı” olarak iyi ile kötünün ne olduğunu göstermiş, ezilen/sömürülen sınıfa, yoksul köylülere “doğru-bilinç” kazandırmaya çalışmış, “olumsuz örnekler (kişiler ve olaylar)” üzerinden -Ertem, toplumcu gerçekçiliğin çoğunlukla olumlu tipler üzerinden ileti verme özelliğini, çoğunlukla olumsuz tipler üzerinden ileti vermeye dönüştürür- “iyi”lere dersler vermiştir.

Kaynaklar

- BRECHT B. (1980) *Sosyalist Gerçekçilik ve Toplum*. (Çev. A. Cemal-K. Güven), İstanbul: Altın Kitaplar.
- ÇALIŞLAR A. (1986) *Gerçekçilik Estetiği*. İstanbul: De Yayınevi.
- ERÖZ M. (1974) *Marxizm Leninizm ve Tenkidi*. İstanbul: İrfan Matbaası.
- ERTEM S. (1933) *Bacayı İndir Bacayı Kaldır*. İstanbul: İstiklâl Lisesi Talebe Kooperatifi Neşriyatı.
- ERTEM S. (1936) Halka Doğru Gidiş. *Yedigün*, 19 Ağustos 1936, 180, 13.
- ERTEM S. (1936a) Sanat ve Sosyal Mesele. *Yedigün*, 27 Mayıs 1936, 168, 9.
- ERTEM S. (1938) Fertçi ve Cemiyetçi Edebiyat. *Fikir ve Sanat*, İstanbul: Sühulet Kitabevi, 137-142.
- ERTEM S. (1938a) Bizde Roman Tipleri. *Fikir ve Sanat*, İstanbul: Sühulet Kitabevi, 16-19.

- İLHAN A. (1983) *İkinci Yeni Savaşı*. İstanbul: Yazko Yayınları.
JDANOV (1977) *Edebiyat, Müzik, Felsefe Üzerine*. (Çev. F. Berktaş), İstanbul: Bora Yayınları.
LUNAÇARSKİ A. (1998) *Sosyalizm ve Edebiyat*. (Çev. A. Bezirci), İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
MORAN B. (2001) *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
MUTLUAY R. (1973) *50 Yıllık Türk Edebiyatı*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
OKTAY A. (2001) *Sanayileşme Öykülerinden Bacayı İndir Bacayı Kaldır. Anlatıların Aynası: Yazımsal Eleştiriler II 1954-2000*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
OKTAY A (2003) *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*. İstanbul: Everest Yayınları.
SİNİAVSKİ, A. (1967) *Sosyalist Realizm*. (Çev. S. Türker), İstanbul: Habora Kitabevi Yayınları.
SUÇKOV B. (1982) *Gerçekçiliğin Tarihi*. (Çev. A. Çalışlar), İstanbul: Adam Yayıncılık.
URAZ M. (1940) *Sadri Ertem Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi.

Ahmet Demir

Yrd.Doç.Dr., Başkent Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Bölümü öğretim üyesi;
Yoğunlaştığı araştırma alanı yeni Türk edebiyatıdır.

Adres: Başkent Üniversitesi, Eğitim Fak., Türkçe Bölümü, Bağlıca/ANKARA.
Tlf.: 0 312 234 10 10/1153; E-posta: ademir@baskent.edu.tr , ahdemir23@yahoo.com

Yazı bilgisi:

Alındığı tarih: 24 Ocak 2008
Yayına kabul edildiği tarih: 19 Şubat 2008
E-yayın tarihi: 28 Şubat 2008
Çıktı sayfa sayısı: 16
Kaynak sayısı: 18